

Mátyás király és a magyar püspöki kar

Mátyás halála után a Ratibori Krónika írója, egy sziléziai pap Mátyásról megemlékezvén utal arra, hogy hatalmát az egyház segítségével nyerte el, ám később az egyház védőjéből annak üldözőjévé vált (megadóztatta a papságot!), amiért is halálában bűnhődött. A királlyal ellenséges érzelmű krónikás nézetét természetesen nem fogadhatjuk kritika nélkül, figyelemre méltó azonban nagy uralkodónk és az egyház viszonyának alakulása. Tanulmányunkban Mátyás egyházpolitikájának csak egy szeletét tudjuk kiragadni, a püspöki kar szerepével foglalkozunk a király politikájában.

A magyar főpapság komoly politikai súlyára Mátyás a pápához írt egyik levelében, 1465-ben utalt, mely szerint a világi ügyekben is a főpapok „alkotják a közhatalom alapjának legnagyobb részét”. A püspökségek általában nagybirtokkal is rendelkeztek, bár ez a világi urak birtokához képest nem jelentett túl nagy gazdasági erőt. A XV. század második felében az ország várainak, így uradalmainak is kereken egy tizede volt egyházi kézen, az arisztokrácia a váraknak közel a felét mondhatta magáénak. Az egyházi jövedelem nagy része azonban nem ebből, hanem a tizedbevételekből származott. A magyarországi püspökségek jövedelme — a horvátországiak nélkül — körülbelül 210 ezer Ft-ra tehető, ami rendkívül nagy összeg. Az egyháziak ennek fejében az 1498. 20. tc. értelmében 6350 lovast voltak kötelesek felállítani, s ezt a jelentős haderőt Mátyás is gyakran igénybe vette.

A püspökök gazdasági és katonai ereje szükségessé tette, hogy az ország kormányzatába is bevonják őket. Ez elsősorban a királyi tanács keretében történt. Nem véletlen, hogy a tanács szinonimájaként a „prelátusok és bárók” kifejezést használták, ami pontosan kifejezi a tanács két hangadó rétegét: a főpapokat és a világi nagyurakat. Az ország két érseke, valamint tizennégy megyés püspöke számított tanácstagi jogú prelátusnak. A két magyar egyháztartomány püspökein kívül (beleértve a szerémi és boszniai egyházmegyék vezetőit is) két horvátországi püspök, a tinnini és a modrusi tartozott a „prelátusokhoz”. A többi magyar uralom alatt álló püspök, például a zenggi és a skradini egyszer sem vett részt a tanácsban, így a későbbiekben sem foglalkozunk velük. A tanácsbeli prelátusokhoz sorolták még a székesfehérvári prépostot, a johanniták vránai perjelét, és ritkán más prépostokat is, amennyiben királyi hivatalokat (pl. kincstartóságot) töltöttek be. A továbbiakban azonban csak a két érsekkel és a tizennégy püspökkel foglalkozunk.

Az uralkodó már csak képzettségük miatt is igényelte a főpapok kormányzati közreműködését, hivatalnokként, diplomatákként voltak segítségére. Utólag elterjedt az a vélemény, hogy Mátyás hivatalnokait püspökségekkel jutalmazta, sőt fizette meg. A király ezt a főkegyúri jog alapján tehette meg, ő „prezentálta” a főpapot a pápának, aki aztán őt kinevezte. Ez olykor vitára adhatott okot a király és a pápa között, a király jelöltje azonban azonnal, az egyházmegye irányítását és vagyonának kezelését még a pápai megerősítés előtt átvehette. Tehát elsősorban az uralkodótól függött, hogy ki tudja szerényebb jövedelmű egyházmegyéjét gazdagabbra cserélni.

Mindezek ellenére sem állítható, hogy a püspökök a világi hatalom felé fordultak volna, hiszen az egyházi rend természetes védelmezője a Szentszék volt, amely bármikor bele is avatkozhatott az egyházkormányzat mindennapi ügyeibe, és főként az egyházi bíróságok munkájába. A püspöki kar, amely a király legerősebb támaszát jelentette, szükségképpen országon és határokon túli tényezőket is figyelembe vett döntéseiben.

Mátyás megválasztásakor tudomásunk szerint 11 főpapi székhely volt betöltve. Közülük kilencen jártak egyetemre, és öten kánonjogi doktorátussal rendelkeztek (így a két érsek: Szécsi Dénes bíboros esztergomi és Várdai István kalocsai érsek is). Arisztokrata származásúaknak tekinthetjük Szécsit és Hédervári László egri püspököt, de ide sorolhatjuk talán Várdait és Csupor Demeter győri püspököt is. A lengyel Labisini Máté erdélyi püspök kivételével a többi főpap a magyar nemességhez tartozott.

A prímás, anyja révén Garai László nádor elsőfokú unokatestvéreként nem rokonszenvezett Hunyadi János kormányzóval. Pápai utasításra az ötvenes években mégis megkísérelte a magyarországi pártharcok megszüntetését. Ő volt különben a katolikus egyház utolsó olyan középkori vezetője, aki elsősorban főpásztori kötelezettségei teljesítésére fektette a hangsúlyt. Az interregnum idejében tartományi zsinatokat tartott, ahol nem csupán az esztergomi székesegyház restaurálására vetett ki adót, hanem az egyházfegyelem helyreállítását is szorgalmazta. Törekedett a monasztikus rendek megreformálására, támogatta az obszerváns ferenceseket. Kánonjogásként kijárta a pápánál az esztergomi érsek prímási és legátusi jogainak megerősítését, így Magyarország területén a szentszéki bíraskodást a saját hatáskörébe összpontosíthatta.

V. Miklós pápa erre vonatkozó kiváltságlevele értelmében az esztergomi érseknek a „király utáni első helyet és szót kell megkapnia”. Valóban, a magyar prímást a XV. század második felében több alkalommal (1476, 1485) az ország első bárójának tekintették. A magyar prímás hatalmi súlya angol kollégájához hasonlított. Ő is elmondhatta azt, amit a canterburyi érsek mondott 1405-ben IV. Henrik királynak: „Én vagyok az Ön lelkiatyja, és a második személy Ön után az országban, és senkinek a tanácsát nem fogadja el Ön, csak az enyémet, ha jó.”

Szécsi ezek alapján játszhatott olyan döntő szerepet Mátyás trónralépte előtt és után. Mint ismeretes, Mátyás megválasztását többek között az tette lehetővé, hogy a Szilágyi testvérek 1458. január 12-én Szegeden megállapodtak Garai László nádorral és pártjával, hogy azok bizonyos feltételekkel hozzájárulnak Mátyás királlyá választásához. Így az új királynak feleségül kellett volna vennie Garai leányát. A szerződés szerint azonban a felek esküjét meg kellett volna erősíteni a két bíboros előtt. A másik bíboros Juan Carvajal volt, aki pápai legátusként tartózkodott épp az országban. Annál különösebb, hogy a választás után nem sokkal, február 9-én Strasnitzban mindkét Szilágyi hozzájárult, hogy Mátyás Podjebrád György cseh kormányzó leányát vegye feleségül. Annak nincs nyoma, hogy Szilágyiék a két bíboros előtt megismételték volna a szegedi esküt, és ez valószínűleg nem is történt meg. Ezzel érvényteleníteni lehetett a korábbi esküt, hiszen annak érvényéhez hozzátartozott a bíborosok előtti megismétlés is.

Úgy látszik, hogy ezt Carvajal és Szécsi megtagadta. Nyilván nem véletlen, hogy III. Callixtus pápa megdicsérte a két bíborost Mátyás megválasztásában játszott szerepük miatt. A pápa ugyanis a volt kormányzó fiát támogatta, tőle várhatta apja törökellenes politikájának folytatását, és a Felvidéken tartózkodó cseh huszita zsoldosok uralmának felszámolását. Carvajal ezért vette rá Szécsit, és rajta keresztül a magyar püspöki kart, hogy egységesen támogassák Magyarországot új uralkodóját. A bíboros prímás kötelességének érezte, hogy a pápa kívánsága szerint járjon el.

A magyar püspöki kar Mátyás melletti egységes fellépése a következő év elején világosan megmutatkozott. Garai volt nádor, Újlaki vajda és bán, valamint több nagyhatalmú arisztokrata, köztük a prímás testvére, Szécsi János is Mátyás ellen fordult, és 1459. február 17-én ellenkirállyá választották III. Frigyes császárt. A 24 „választó” úr között csak egy püspök, a lengyel Labisini Máté erdélyi püspök jelent meg. Budán viszont a teljes főpapság: Szécsi és Várdai érsekek, kilenc püspök és a székesfehéri prépost kiállt Mátyás mellett. A magyar püspöki kar tehát prímása vezetése alatt lojális maradt királyához.

Szécsi továbbra is támogatta Mátyást. Az unokaöccse ellen fordult Szilágyi Mihály volt

kormányzót, akárcsak a lázadó Újlaki vajdát ő békítette ki a királlyal, aki trónra lépése után nyomban visszaadta a primásnak a már korábban viselt főkancellári címét. Mivel Mátyást csak 1464-ben koronázták meg — a Szentkorona III. Frigyesnél volt — addig nem vésethetett nagypecsétet, így a főkancellárság majdnem puszta cím maradt. (A főkancellár őrizte ugyanis a nagypecsétet.) Szécsi csak az úgynevezett „különös jelenléti” bíróság bírói pecsétjét vehette igénybe.

Bizonyára a primás hatalma is okozta, hogy megnehezedett az együttműködés közte és a király között. A Carvajal után az országba került pápai nuncius, Hieronymus Landus érsek 1462 táján már a király ellenfelei között sorolja fel Szécsit. Mátyás ebből maga is levonta a következtetést. Miután 1464-ben a primás a fejére tette a koronát, már vésethetett nagypecsétet. Egyesítette azonban a nagyobb kancelláriát (amelyet a főkancellár szokott vezetni) és az addig is működő titkos kancelláriát, és két fő- és titkos kancellárt nevezett ki vezetésére. Ezek Várdai érsek és Vitéz János váradi püspök voltak. A bírói kancellária addigi vezetőjét, Sári Pétert pedig elcsapta. Az egyesített nagyobb és titkos kancelláriát ténylegesen Várdai vezette, Vitéz inkább csak a címet viselte. Ez így maradt a későbbiekben is: általában a kalocsai érsek irányították a kancelláriát, az esztergomi érsek pedig csak a címet tartották meg. Szécsi hiába kért a pápától támogatást a főkancellária ügyében.

Szécsi tekintélyével kézben tudta tartani a püspöki kart, és ezzel támaszt nyújthatott a királyi hatalomnak, viszont módja volt azt akadályozni is. Mátyás ezért a primás halála (1465) után ugyan esztergomi érsekké egykori nevelőjét, Vitézt nevezte ki, a bíborosi kalapot viszont Várdainak járta ki.

Mátyás egyházpolitikája a főpapok kinevezésében is nyomon követhető. Uralkodásának első felében, 1458—1471 között 15 új püspök került a magyar főpapok közé. A püspököknek csupán alig több mint fele járt egyetemre, és ez az arány kisebb, mint Mátyás trónralépésekor, amikor is a püspökök nyolcvan százaléka rendelkezett egyetemi végzettséggel. Az új püspökök közül négy külföldi, háromnak csak keresztnevét ismerjük, így származásuk megállapíthatatlan. Négy püspököt bárónak tekinthetünk, mert apjuk, vagy bátyjuk is annak számított már. Közülük hárman Mátyás új arisztokráciájához tartoztak. A többi négy köznemesi eredetű.

1472-től tovább változik a püspöki kar összetétele. Az 1490-ig kinevezett húsz püspöknek csupán a fele járt egyetemre, de csak öten szereztek fokozatot (négyen kánonjogi doktorátust). A fokozathoz jutottak aránya tehát negyven százalékról huszonöt-re esett. Érdekeség azonban, hogy valamennyi főpap Olaszországban tanult, tehát humanistának számított. Úgy látszik inkább korszerű műveltség megszerzésére törekedtek, hiszen az uralkodónak elsősorban nem kánonjogi képzettségű papokra volt szüksége.

Az esztergomi érseki széke egymás után a királyné két olasz rokona (Aragóniai János és Estei Hippolit) került. Két pápai követ is magyarországi püspök lett. (Gabriele Rangone és Baldassare de Piscia.) Külföldiek voltak a modrusi püspökség betöltése körüli zavarok főszereplői is. A király Zárai Antalt, a pápa Ragusai Kristófot akarta kinevezni. Zárai után Ragusai mégis megkapta a püspökséget, sőt a királyi tanácsba is bejutott. Volt még egy hetedik külföldi püspök is, a morva Filipec János, Mátyás utolsó kancellárja. Nem ismerjük Gergely nyitrai püspök származását, a király ferences gyóntatója volt. Arisztokratának négy, nemesnek három püspök számított. Öten polgári vagy mezővárosi polgári származásúak voltak. A püspöki kar többsége tehát nem tartozott a magyar nemességhez.

Mátyás tehát tőle függő főpapi kart hozott létre, amely nem támaszkodott a hazai uralkodó osztályra. A csökkenő számú hazai arisztokrata főpapok zöme is a király által felemelt új családokból származott. Az a püspöki kar, melyet Mátyás utódára hagyott, immár nem a többségében kánonjogászokból álló, és a magyar arisztokráciához, vagy nemességhez tartozó testület. Ez a püspöki kar már kevésbé tudta az egyház védelmében a

kánonjogot alkalmazni, és nem rendelkezett a hazai vezetőréteg hátvédelmével sem. Kérdéses viszont, hogy ez az átalakult összetételű testület jobban meg tudott-e felelni a királyi elvárásnak.

A püspökök politikai szerepet elsősorban a királyi tanácsban játszottak. Mátyás alatt összesen 46 személy töltött be püspökséget. Közülük kilencen nem mutathatók ki a tanácsban; vagy rövid ideig voltak főpapok, vagy sokat voltak diplomataként távol az országtól. A tanács két részből állt: a teljes vagy tágabb tanács csak a fontos ügyek megtárgyalására gyűlt össze, a napi ügyeket a szűkebb tanács intézte. Tíz püspök csak a tágabb tanácsban működött. Főként az a huszonnégy főpap játszhatott komolyabb politikai szerepet, akik a szűkebb tanácsban is helyet foglaltak. Különös módon ezek többsége, tizenkilenc főpap nem vett részt a püspöksége idején tartott és ismert összetételű tanácsülések több mint felén. Nyolc püspök hivatalviselése idején rendszeresen részt vett a tárgyalásokon: Bakócz Tamás, Beckensloer János, Fodor István, Handó György, Matucsina Gábor, Nagylucsei Orbán, Szécsi Dénes, Vitéz János. Őt főkancellár, egy-egy pedig kincstartó, ill. királyi titkár volt, azaz Fodor kivételével (aki diplomataként működött) valamennyi királyi főhivatalnok. Ha a tágabb tanácsüléseket is figyelembe vesszük, akkor azt állapíthatjuk meg, hogy az összes tanácsülés több mint felén a fenti nyolc főpapon kívül még három személy is jelen van: Janus Pannonius, Szegedi Lukács és Várdai István. Janus kancelláriai hivatala, főkincstartósága és szlavón bánysága miatt, Várdai pedig főkancellárként természetesen ebbe a bizalmasabb körbe tartozott. Szegedi — aki szintén hivatalnokból lett főpap — véletlenül került ide, túl rövid ideig volt püspök.

Elsősorban a királyi főtisztviselő főpapok vettek tehát rendszeresen részt Mátyás tanácsülésein. Talán még hat püspököt sorolhatnánk ehhez a szűkebb főpapi tanácsi „maghoz”, akik az ismert összetételű 24 tanácsülés közül legalább négyen megjelentek. Közülük Vetési Albert Mátyás titkos kancellárja volt, és az egyik legtöbbet foglalkoztatott diplomatája. Ernusz Zsigmond Mátyás kincstartójának fiaként lett püspök, és távollétében Szapolyai Istvánt helyettesítette mint Ausztria főkapitánya. Geréb László pedig a király elsőfokú unokatestvére volt. Ezenkívül Debrentei Tamás, Szilasi Vince és Szokoli János püspökök tartoztak ebbe a körbe.

A tanács összetétele és a megjelentek száma is változott Mátyás uralkodása idején. 1458—1471 között egy-egy szűkebb tanácsi ülésen átlagosan három prelátus (beleértve a nem püspököket is) és hét báró jelent meg. A király uralkodásának második felében, a Vitéz-összeesküvés leverése után átlagosan négy prelátus és négy báró vett részt az üléseken. 1471 után csökkent a szűkebb tanács főpapi és főúri tagjainak átlagos létszáma, ezen belül viszont a főpapok aránya közel felével növekedett. Ez azonban nem járt együtt a főpapok befolyásának növekedésével, hiszen Mátyás készségesebb eszközeinek bizonyultak, mint a főurak. Elsősorban a hivatalnok főpapok és az uralkodó pillanatnyi kegye által kitüntetett főpapok vettek részt a tanácsüléseken. A bárókra viszont Mátyás mindig tekintettel volt, különösen óvakodott a régi arisztokrácia megsértésétől, és csupán uralkodása végén szűkítette azt a kört, amelyből szűkebb tanácsa tagjait választotta. Az arisztokrácia esetleges Mátyás-ellenes összefogása ugyanis megbéníthatta volna a király hatalmát.

Még egy tanulság Mátyás főpapokkal és az arisztokráciával kapcsolatos politikájáról. Mátyás ritkán csukattott főurat börtönbe. Nem lett bántódásuk az 1467-es erdélyi lázadás vezetőinek, szabadon maradtak a Vitéz-összeesküvés főúri résztvevői, és így tovább. Lecsukatta viszont a király Vitéz és Várdai Péter érseket, Tuz Osvát zágrábi püspököt, megfenyegette Bátor Miklós váci püspököt, de testvéreire való tekintettel nem záratta el, csak a püspökség kormányzását adta megbízhatóbb kézbe. A király tehát inkább tartott az arisztokráciától, semmint a főpapoktól, noha mögöttük ott állt a Szentszék is.

A pápasággal való viszony is átalakult Mátyás uralkodásának második felében. A kapcsolatok hűvösebbé válásához hozzájárult, hogy Mátyás apósa, a nápolyi király

szembekerült a Szentszékkel, valamint az, hogy a pápa megakadályozta Dzsem herceg, egy török trónkövetelő kiadatását Mátyásnak. (1488—1489) Püspökségek betöltése ügyében is adódtak nézeteltérések, bár végül mindig Mátyás akarata érvényesült. A Szentszék nem tudott komoly akadályt gördíteni a király útjába és a királlyal szemben nem tudott a magyar főpapoknak sem segíteni, mint ahogy ezt a börtönbe vetett Váradi Péter kalocsai érsek érdekében tett sikertelen pápai intervenció is bizonyítja.

Van aki Mátyás politikáját úgy értelmezi, hogy ezzel valami „nemzeti egyházat” próbált létrehozni. Igaz, a püspökök kinevezésének jogát de facto a király gyakorolta, és korlátozta a pápa befolyását, ez azonban már Zsigmond-kori örökségnek is tekinthető. A valóságban azonban a magyar király nem tudta és nem akarta a pápától való függést teljesen megszüntetni, hiszen ebből neki is haszna származott. Legfeljebb azt mondhatjuk, hogy amennyire szívesen fogadta, sőt igényelte a számára kedvező szentszéki intézkedéseket, olyannyira igyekezett a negatívak érvényesülését megakadályozni.

A pápai hatalom gyakorlásának a legfontosabb eszköze a szentszéki bírászkodás volt. Mióta Szécsi megerősítette Esztergom primási és legatusi jogkörét, ezzel az egész ország területére szóló szentszéki bírászkodási jogot szerzett. Függetlenül ettől, a Magyarországra küldött pápai legatusok ugyancsak bírászkodhattak. Mátyás ezt is több esetben a maga hasznára érvényesítette: a legatusnak magyar egyházmegyét juttatott. Rangone és Piscia mellett pápai legatus volt a király sógora, Aragóniai János, az esztergomi érsekség kormányzója is. Legatússá nevezette ki a pápával unokatestvérét, Geréb László erdélyi püspököt is.

A magyar egyház életében egyre erősödő királyi befolyás a jelek szerint nem kis részben a pápa és legatusai közreműködésével jött létre. Ezen a Szentszék a viszony megromlása után már nem nagyon segíthetett. Vitéz összeesküvésének egyik oka például az volt, hogy a király Roverella pápai legatus tekintélyével megadóztatta a püspököket és a papságot, amely oklevelekkel igazolható is (1471). 1482-ben is tudunk ilyen adóról, mint ahogy Sziléziában is többször megadóztatta a papságot, ezen kívül mozgósította a bandériumokat is.

Mivel Mátyás a nyolcvanas évekig a legtöbb legatust politikai támogatójává tette — az egyház számítom Mátyásra a husziták és a török elleni küzdelmében — a püspöki kar legfeljebb primásánál található védelmet. Vitéz tragédiájához az is hozzájárult, hogy olyan ügyben is szembekerült királyával, amelyet a pápa legatusa teljes erővel támogatott. Mátyás viszont tanult Szécsi és Vitéz példájából, s ezentúl a primási széket idegeneknek juttatta. A sziléziai Beckensloer primástól elvette a kancellária tényleges irányítását, és amikor az a császárhoz szökött (1476), az esztergomi széket immár a királyné olasz rokonai kapták meg.

Mátyás az államigazgatás alsó intézményeinek egy részét át akarta adni a hozzá hűséges főpapságnak, ezzel nyilván támaszt kívánt kapni a világi nagybirtokosokkal szemben. Ez az irányzat a nyolcvanas években megfordult. Sorra visszavette a megyéket a főpapoktól. Bács, Bihar és Veszprém megyék ispánja Kinizsi Pál, Nyitraé Cecei Kis Máté lett. Baranyában pedig Ernuszt Zsigmond püspöknek meg kellett osztania tisztségét Corvin János siklói várnagyaival. Lényegében csak három örökös egyházi ispánság maradt: Estei Hippolit Esztergomban, Nagylucsei Orbán kincstartó Hevesben és Bakócz Tamás Győrben volt ispán. Ez az eljárás Corvin János örökösödésével állt kapcsolatban, de nyilvánvalóan arra is utalt, hogy a király bizalma megrendült püspökeiben.

Mátyás kihasználhatta az egyház anyagi és katonai erejét, tehetséges, művelt klerikusokat vonhatott szolgálatába, így a püspöki kar az uralkodói hatalom gyakorlásának fontos eszközüvé vált. Ebben kisebb-nagyobb zökkenőkkel a nyolcvanas évek elejéig a pápaság is támogatta a királyt, hiszen a török és a husziták ellen tőle várt katonai fellépést. Később már nem sok lehetősége maradt a magyar egyház védelmére. Így a magyar egyháziak egyre nehezebben viselték el a királyi hatalom által rájuk rótt terheket. A budai káptalan például a maga helyzetét 1480-ban a tenger közepén hanyóató hajóhoz hasonlította.

A főpapok közül többen is szembekerültek Mátyással, keresztülhúzták politikai ambícióit; például Vitéz János, Janus Pannonius és Váradi Péter. Nem érte viszont bántódás Bakócz Tamást. Kétségtelen, hogy Mátyás politikája hasznára volt a királyságnak, kérdés viszont, hogy távolabbra tekintve nem okozott-e kárt az országnak. Az 1490-es királyválasztásnál ugyanis a főpapok többsége Mátyás fiával, Corvin Jánossal szemben II. Ulászlót támogatta. Estei Hippolit primás, Nagylucsei Orbán egri püspök és kincstartó, Filipec János váradi püspök és kancellár, Bakócz Tamás győri püspök és királyi titkár, ifj. Vitéz János veszprémi, Szokoli János csanádi, Batori Miklós váci és Fodor István szerémi püspökök, valamint Kálmáncsehi Domokos székesfehérvári prépost. Hárman kivonták magukat a választásból (Geréb László erdélyi, Gergely barát nyitrai és Szegedi Lukács boszniai püspökök, bár az első testvéreikhez hasonlóan ellenezte Corvin királyságát). A prelátusok közül Corvin oldalán csupán a börtönéből kiengedett Váradi Péter kalocsai érsek, Ernuszt Zsigmond pécsi püspök és Beriszló Bertalan vránai perjel állt ki. A világi arisztokráciában magasabb arányt alkottak a Corvin-pártiak. Az egyház pénze, katonasága és tekintélye tehát már nem állott Mátyás fia rendelkezésére. Kérdés, hogy Mátyás egyházpolitikája mennyiben járult ehhez hozzá?

Irodalom

A Mátyás-kori püspöki kar kérdésében alapvető Fügedi Erik kitűnő tanulmánya: A XV. századi magyar püspökök, Történelmi Szemle 8 (1965) 477–498. Azért kellett eredményeitől eltérnem, mert nem vett figyelembe négy egyházmegyét, így statisztikai adatai korrigálandók. — L. még: Fraknói Vilmos, Carvajal János bíbornok magyarországi követségei 1448–1461, Bp. 1889. — Uő., A magyar királyi kegyúri jog Szent Istvántól Mária Teréziáig, Bp. 1895. — Uő., Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szentszékekkel, II. k. Bp. 1902. — Galla Ferenc, Mátyás király és a Szentszék, Mátyás király emlékkönyv, I. k. Bp. é. n. 95–170. — Kardos Tibor, A huszita mozgalmak és Hunyadi Mátyás szerepe a magyar nemzeti egyház kialakításában, Századok 84 (1950) 121–177. — Kubinyi András, A megyéspánságok 1490-ben és Corvin János trónörökösödésének problémái, A Veszprém megyei Múzeumok Közleményei 16 (1982) 169–180. — Uő., A Mátyás-kori államszervezet, Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára, szerk. Rázsó Gyula, V. Molnár László, bp. 1990. 53–147. — Zömében azonban saját kutatási eredményeimre támaszkodtam.

ZILAHY PÉTER

Vérszínkép

*az ismétlés az ember titka
a gólya képtelen lemenni bűbá
bombák zubbannak a Mennyből a Földnek
szamárfülek guányosan pörögnek
pénné lapul a fűben gazdáért zörögve
friss májusi hó szitál a dögre
már megint szárnya nőtt a verébnek
maga se tudja már mi a fenének
bőseink csak ölni és meghalni tudnak
szeretni kell aki kövel hajigál
Krisztus merev testéről lepereg a vér
éljen aki ember aki állat aki él*